

Wie geeft hulp, wie krijgt hulp?

SASKIA TE RIELE, RIANNE KLOOSTERMAN & EVA-MARIA MERZ

Vanuit de politiek wordt meer en meer van burgers gevraagd om elkaar te helpen of zorg te verlenen. In de zogenaamde participatiesamenleving wordt nadrukkelijk een bijdrage gevraagd van vrienden, burens en vooral familie. Zo zouden kinderen een deel van de zorg voor zieke of bejaarde ouders of grootouders voor hun rekening moeten nemen en zouden ouders moeten bijspringen als hun kinderen om hulp verlegen zitten. Wie geven er nu al hulp en wie zijn degenen die hulp krijgen? En in hoeverre wordt de hulp uitgewisseld met familie, vrienden en burens?

Foto: ANWB Vrijwilligers / Flickr

Hulp vaak gegeven door vrouwen

Een meerderheid geeft hulp aan mensen in hun directe omgeving, ruim 80 procent heeft iemand ondersteund in het afgelopen jaar. Figuur 1 laat zien dat dit aandeel sterk verschilt per hulpsoort. Zo is 70 procent een luisterend oor geweest bij het bespreken van persoonlijke zaken. Ruim twintig procent geeft kinderopvang en rond de 8 procent helpt bij de dagelijkse verzorging, zoals wassen, opstaan en eten. Degenen die hulp geven, doen dat gemiddeld aan iets meer dan 3 personen.

Het geven van hulp en steun is vooral een zaak van vrouwen. Dit is het duidelijkst bij het bespreken van persoonlijke zaken en het passen op kinderen. Van de vrouwen was ruim drie kwart aanspreekpunt voor mensen die zorgen en emoties wilden bespreken, van de mannen was dit ruim 60 procent. Bij de zorg voor kinderen gaat het om respectievelijk 27 en 17 procent. Maar ook huishoudelijke hulp en hulp bij de dagelijkse verzorging wordt vaker gegeven door vrouwen. Mannen zijn juist meer betrokken bij het geven van geld en goederen.

In het Onderzoek Gezinsvorming (OG) van 2013 (zie kader p. 2) is gevraagd of mensen in de afgelopen 12 maanden hulp hebben gegeven of ontvangen bij de zorg voor kinderen, huishoudelijke taken, en dagelijkse verzorging. Daarnaast is nagegaan of men persoonlijke zaken heeft besproken met bekenden, of daar geld of goederen mee heeft uitgewisseld. Daarbij is ook geïnventariseerd wie die personen zijn.

De hulp komt daarnaast relatief vaak van personen boven de 45 jaar, vooral als het gaat om zorgtaken. Het aandeel dat helpt in het huishouden of bij de dagelijkse verzorging is bijvoorbeeld groter onder 45- tot 65-jarigen dan onder jongeren. Kinderopvang komt veelal van 55- tot 75-jarigen. Persoonlijke zaken worden juist vaak tussen jongeren besproken.

Meerderheid krijgt hulp van bekenden

Er is ook gekeken naar het krijgen van hulp van bekenden (familie, vrienden, burens of andere bekenden). De meeste mensen, 70 procent, hebben in een jaar tijd wel ergens hulp bij gehad. Ook hierbij gaat het meestal om het bespreken van persoonlijke zaken met anderen en het minst vaak om hulp bij de dagelijkse verzorging. Rond de tien procent kreeg hulp bij kinderopvang of huishoudelijke taken, zoals boodschappen doen of helpen met de financiële administratie (figuur 2). Als mensen hulp van bekenden krijgen, dan noemen zij gemiddeld zo'n 3 personen.

Niet iedereen heeft hulp nodig. Mensen zonder kinderen hebben vanzelfsprekend geen behoefte aan kinderopvang, en hulp bij de dagelijkse verzorging is vooral belangrijk voor mensen die dit niet zelf kunnen. Maar ook als de omstandigheden zodanig zijn dat hulp gewenst kan zijn, dan nog hoeft er geen hulpvraag te zijn. Sommige mensen vinden het bijvoorbeeld niet prettig om door bekenden verzorgd te worden of om persoonlijke zaken met anderen te delen.

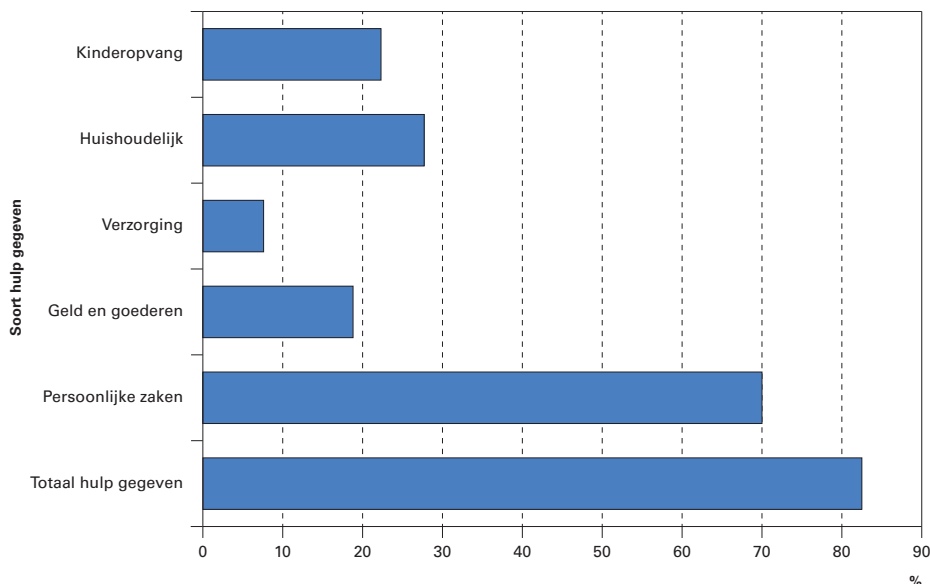
Wanneer we degenen buiten beschouwing laten die geen hulp nodig hadden, dan heeft de meerderheid hulp uit de kring van familie, vrienden en andere bekenden gekregen. Dit geldt bijvoorbeeld voor twee derde van de mensen die hulp nodig hadden bij kinderopvang, en voor 97 procent van de mensen die persoonlijke zaken met anderen wilden bespreken. Hulp bij de dagelijkse verzorging kwam in de helft van de gevallen van bekenden.

Indien er geen hulp uit het eigen netwerk voortkomt, dan betekent dit nog niet dat mensen helemaal geen hulp hebben gekregen. Er kan bijvoorbeeld ook hulp van professionals worden ingezet. Dit gebeurt vrij vaak. De groep die geen hulp heeft gekregen en het wel nodig had, is daardoor relatief klein. Voor de dagelijkse verzorging en kinderopvang zegt bijvoorbeeld 4 procent wel hulp nodig te hebben gehad, maar het niet te hebben gekregen, noch van bekenden, noch van professionals. In hoeverre professionele hulp wel en informele hulp niet wordt gebruikt, verschilt tussen bevolkingsgroepen. Zo maken hogeropgeleiden naar verhouding minder vaak gebruik van kinderopvang door bekenden, maar juist vaker van betaalde kinderopvang. Ouderen die hulp nodig hebben bij het huishouden of de dagelijkse verzorging krijgen deze eveneens minder vaak van bekenden, maar ontvangen die in dat geval wel relatief vaak van professionals.

Familie vaak een bron van hulp en steun

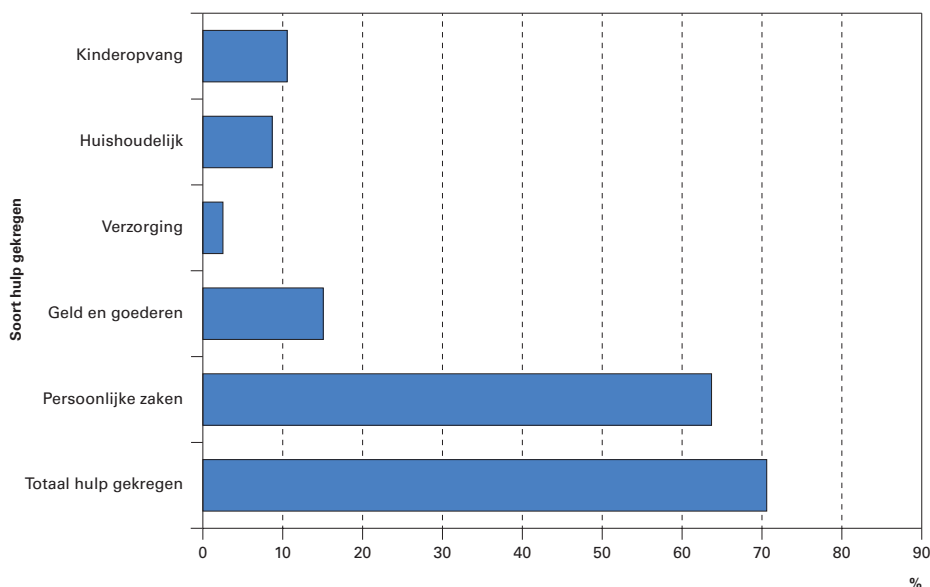
Bekenden zijn dus vaak een bron van hulp en steun voor elkaar. Wordt de hulp vooral binnen de familie uitgewisseld of zijn ook vrienden, burens of kennissen hierbij betrokken? Het blijkt dat vooral familieleden elkaar helpen en steunen. Gemiddeld zijn er bijna 4 personen waaraan hulp wordt gegeven of waarvan hulp wordt ontvangen. Ruim 2 daarvan (55%) zijn gezins- of familieleden. De overige hulprelaties zijn veelal vrienden. Met burens wordt duidelijk minder vaak hulp en steun uitgewisseld.

Figuur 1. Het percentage personen dat hulp heeft gegeven aan bekenden, 2013

Bron: OG 2013.

Figuur 2. Het percentage personen dat hulp heeft gekregen van bekenden, 2013

Bron: OG 2013.

Foto: Tom & Katrien / Flickr

Familieleden geven elkaar op alle fronten hulp, maar bij sommige soorten hulp en steun is de rol van familie groter dan bij andere (zie figuur 3). Helpen bij de dagelijkse verzorging, zoals wassen en aankleden, gebeurt bijvoorbeeld vooral door de partner en andere familieleden. Dit soort hulp vraagt wellicht om een hechter band dan bijvoorbeeld helpen bij huishoudelijke taken, zoals boodschappen doen, klusjes in huis of helpen bij de financiële administratie. Daarbij helpen dan ook verhoudingsgewijs vaak burens en vrienden. Oppassen op kinderen van anderen is ook iets waar voornamelijk familie bij betrokken is. Persoonlijke zaken worden juist relatief vaak met vrienden besproken.

Veel van de hulp wordt uitgewisseld tussen ouders en kinderen. Daarbij zijn het meestal (schoon)ouders die hun kinderen helpen. Zij passen op hun kleinkinderen en zijn vaak degenen die geld of goederen geven. Van alle hulp die hierbij wordt geboden, is twee derde afkomstig van (schoon)ouders. Kinderen helpen hun ouders vooral bij het huishouden en bij de dagelijkse verzorging. Broers en zussen, zwagers en schoonzussen zijn juist relatief vaak aanspreekpunt voor persoonlijke zaken. Van alle hulp die mensen hierbij krijgen, wordt 13 procent door hen gegeven. Dit is ruim een kwart van alle familieleden waarmee persoonlijke zaken besproken worden.

Familie is voor sommigen een belangrijkere bron van hulp en steun dan voor anderen. Ouderen wisselen vaker hulp en steun uit met familie dan jongeren. Jongeren doen dit juist vaker met vrienden. Ook hoogopgeleiden en alleenstaanden krijgen en geven relatief vaak hulp aan vrienden en naar verhouding minder vaak aan familie. Dit heeft ook te maken met het soort hulp waar deze groepen behoefte aan hebben. Jongeren bespreken bijvoorbeeld vaker dan ouderen persoonlijke zaken met anderen, een type steun die vaak met vrienden wordt uitgewisseld. Ze zijn daarentegen minder vaak be-

trokken bij allerlei zorgtaken, die voor een belangrijk deel juist door familie gegeven worden.

Tot slot

Het huidige regeringsbeleid vraagt van burgers om verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leven en hun omgeving. Dat kan bijvoorbeeld door hulp bij zorgtaken als eerste uit de sociale omgeving te vragen of door deze zorg zelf aan familie, vrienden en burens te geven. In het Onderzoek Gezinsvorming zijn we nagegaan in hoeverre mensen nu al hulp en steun aan elkaar geven. Al met al blijkt dat veel mensen, als er een hulpvraag is, hulp uitwisselen met familie, vrienden en andere bekenden. De betrokkenheid van familie is vooral groot bij zorgtaken, zoals zorgen voor kinderen, helpen bij huishoudelijke taken en de dagelijkse verzorging. Niet iedereen die hulp nodig had, heeft die uit het eigen netwerk gekregen. In die gevallen zijn vaak professionals ingezet, waardoor het aandeel mensen dat wel hulp nodig had, maar het niet kreeg relatief klein is. Het Onderzoek Gezinsvorming geeft helaas geen antwoord op de vraag of degenen die alleen van professionals hulp krijgen, de hulp wel uit hun eigen sociale netwerk hadden kunnen of willen krijgen.

Saskia te Riele, CBS,

e-mail: mmm.teriele@cbs.nl

Rianne Kloosterman, CBS,

e-mail: jg.kloosterman@cbs.nl

Eva-Maria Merz, Sanquin; was ten tijde van het onderzoek werkzaam bij het NIDI,

e-mail: e.merz@sanquin.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

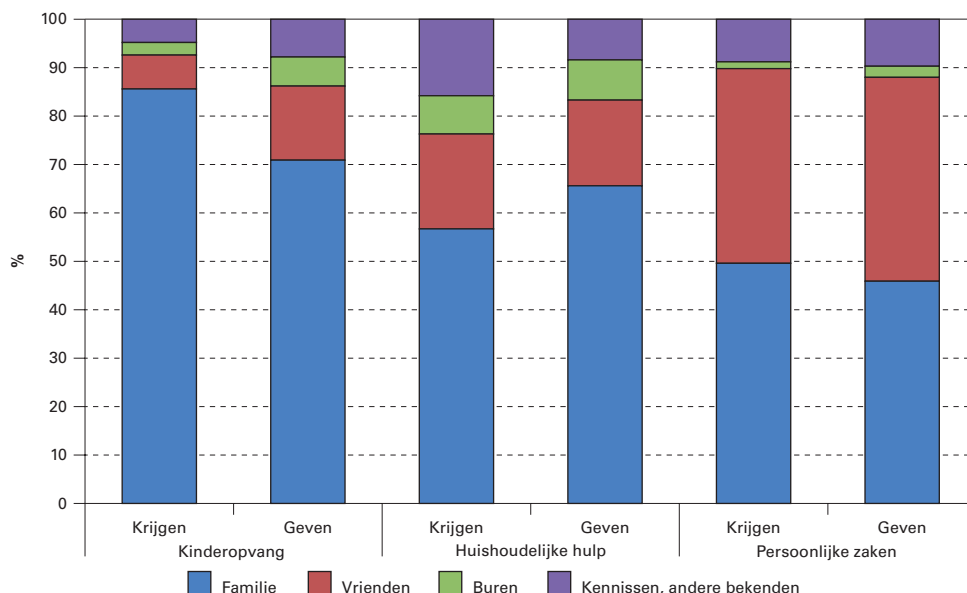
Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Ingrid Esveldt, eindredacteur Harry van Dalen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage (070) 356 52 00
Telefoon	
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	www.nadorpdruk.nl

Figuur 3. Hulp gekregen van en gegeven aan familie, vrienden, burens en andere bekenden, 2013

Bron: OG 2013.

In de jaren zeventig van de afgelopen eeuw leidde de drastische daling van het geboortecijfer tot een behoefte aan beter inzicht in de achterliggende processen van die ontwikkeling. In 1974 leidde dat tot het eerste Onderzoek Gezinsvorming (OG) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Vanaf het tweede OG in 1977 werden OG's in principe ongeveer elke vijf jaar gehouden. Bij de 9de keer in 2013 wordt een periode van 40 jaar sociaal-demografische informatie overspannen. Alleen al de selectie van de respondenten vormt een spiegel van de tijd voor wat betreft de veranderende patronen van gezinsvorming: aanvankelijk alleen relatief jonge, bovendien gehuwde vrouwen, inmiddels mannen en vrouwen van 18-79 jaar. Het accent van het onderzoek verschoof bovendien van aanvankelijk vooral wel/niet kinderen krijgen naar een inmiddels veel breder perspectief van relatie- en huishoudensvorming, relatieontbinding, ouderschap, en steunuitwisselingen tussen en binnen de generaties (met familieleden en/of anderen).

Bij het OG2013 werd samengewerkt met de Generations and Gender Survey (GGS), een internationaal vergelijkend onderzoek dat in Nederland door het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut wordt gecoördineerd. Vanwege de aanzienlijke overlap in beide vragenlijsten is besloten beide onderzoeken te integreren. Daarmee is een unieke vragenlijst tot stand gekomen die de vergelijkbaarheid met voorgaande OG's behoudt en die met andere landen optimaliseert.

De artikelen in dit nummer van DEMOS vormen de eerste resultaten van deze gezamenlijke onderneming. Het geïntegreerde steekproefonderzoek vond face-to-face plaats in de periode april-oktober 2013 bij circa 10.000 respondenten (m/v) van 18-79 jaar, woonachtig in alle delen van Nederland.